

FONETİK ALIŞTIRMALARI

ÜNLÜ HARFLER

A

Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (a) vardır. Bunlardan biri (kalın a) diğeri de (ince a)dır. Her iki (a) bazen uzun, bazen kısa okunabilir. Bu iki (a)yı söylerken birbirinden ayırt etmek için (ince a)nın üzerine şu (^) işareti koyarak gösterelim.

Kalın A

Şu şekilde söylenir: Dil doğal duruşunu değiştirerek ortaya doğru biraz yükselir, dudaklar hareketsiz, yanaklar gevşek ve çeneler açık.

Elâlem Adanalı ala dana aldı Adanalı ala danalandı da biz bir Adanalı ala dana alıp Adanalı ala danalanamadık.

Akrabanın akrabaya akrep etmez ettiğini.

İnce A

(Kalın a)ya oranla daha ileriden söylenen bir ünlüdür. Dilimize geçen yabancı kelimelerden gelmiştir. Bu kelimelerin başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: lâla, lâstik, hâl. hâlbuki, lâf, lâkırdı, lâle, lâl, kâse, lâle, lânet, lâzım, Kâzım, kâtip gibi.

Lâla lâtif lâleli lâmbasını lâcivert lâke lâvabodan nâzik, nâdide şefkâte verdi.

Uzun A

Bunu da (â) şeklinde gösterelim:

Önek: Nâne, nâdir, nâme, câhil, câhit, seyahât, sadık, sâbit, kâtil, nâzik târih, mâvi, hâttâ, hârf, dikkât, şefkât, kabahât, sıhhât, nâmus, nâne, nâsihat,

E

Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (e) vardır. Bunlardan biri (açık e) diğeri de (kapalı e)dir. Bu iki (e)yı söylerken birbirinden ayırt etmek için (kapalı e)nin üzerine şu () işareti koyarak (açık e)den ayıralım.

Açık E

(Açık e) şu şekilde söylenir: Çeneler (a) ünlüsünde olduğu gibi, dil ileri doğru yükselir. Kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Es, sen, sene.

Edebi edepsizden öğren.

Ekmegi ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver.

Kapalı E

(Kapalı e) şu şekilde söylenir: dudak kenarları kulaklara doğru biraz yaklaşır çeneler hafifçe sıkılır.

Gece penceredeki benekli tekir kedi tenceresindeki eti yedi.

I

Şu şekilde söylenir: Çıkış noktası damağın arka kısmındadır. Dudakların kösesi kulaklara doğru açılır. Dil damağın arkasına doğru toplanarak dar bir geçitten havayı bırakır. Dilimizde (i) ünlüsü kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: ısı, ıslık, ılıcalı. İhlamuru ısıt, tıkr tıkr, mırıl mırıl, şıkır şıkır, yığın yığın, kıpır kıpır.

İlık ılık ılımlı ıtırcıyı ışıklı ırgatlar pırıl pırıl yıkadı.

İ

Şu şekilde söylenir: Çıkış noktası damağın ön kısmındadır. Dudakların köşesi kulaklara doğru açılır, dil damağın iki yanına dayanarak dar bir geçitten havayı bırakır. Kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: İz, dil, izci, ip.

Dilimizde süresi uzun olan (i)lere rastlanır: İcat, biçare, bitap, bitaraf, veli, fenni, fiziki, canı, hayati, nihai.

İncili ince insanın kıymetini/ incili ince insan bilir.

O

Konuşma dilimizde kalın ve ince olmak üzere iki ayrı O vardır. Kalın O Çeneler açık, dudaklar birbirine yakındır ve ağız içi yuvarlaktır. Kelime başlarında sık rastlanır.

Kalın O

Örnek: Ot, ova, ocak, olmak, ordu, oda, orman, ortak, bando, banyo, biblo, bono, fiyasko, tango, solo, fono, foto, radyo, stüdyo, şato, tempo, vazo.

Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.

İnce O

Biraz daha ileriden daha az yuvarlak yapılarak söylenir.

Lobutları loş locasında notalıyan normâl lort losyoncusunun lokantasında nohutları lokumlarla karıştırdı.

Ö

Çeneler ve dil (açık e) ünlüsünde olduğu gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine yaklaşır ağız küçük bir yuvarlak gibi olur. (ö) ünlüsü çoğunlukla kelime başında bulunur.

Örnek: öbek, ök, ödenek, ödünç, ödeşmek, ödev, öfke, öğrenmek, öğrenim, öğretim, öğrenmek, öğüt, öksürük...

Öbek öbek ödenekler/ öbürlerine/ öteleyerek ödünç verildi.

U

Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (u) vardır. Bunlardan biri (kalın u) diğeri de (ince u) dur.

Kalın U

Çeneler açık, dudaklar birbirine iyice yaklaşık ve ağız tam bir küçük yuvarlak olur.

Örnek: Uç, ucuz, uçak, uçurum, uykucu, ulu.

Unkapanı uğradığı uğursuzluktan upuzun uzandı.

İnce U

(Kalın u) ya oranla daha ileriden söylenir. Ünlüsü çoğunlukla yazıda (ü) ünlüsü ile gösterilir.

Örnek: Rûya, rûzgâr, hûlya, gûya, lûzûm, lûtfen, lûgat, nûr, nûmara, Nûri.

Gûya Hûlya rûyasında Lûtfi'ye nûmaralı nûtuk söyliyerek lûtfetmiş.

Ü

Çeneler ve dil (açık e) ünlüsünde olduğu gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine iyice yaklaşır ve büzülür. (Ü) ünlüsüne dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda sık rastlanır.

Örnek: Üç, üçgen, üçlü, üçüz, üflemek, ülker, ülkü, ün, ünlem, ünlü, üreme, ürkek, ürpermek, üzüm, üstün, üşenmek.

Ürümesini bilmeyen köpek, sürüye kurt getirir.

Ülker üzüntüden üzüm üzüm üzüldü.

ÜNSÜZ HARFLER

B

Dudakların birleşip açılmasıyla meydana gelir. Kelimenin başında veya ortasında bulunur.

Kelime başında örnek: Baş, boş, bıçak, biber Kelime sonunda (p)ye dönüşür.

Örnek: Kitap, kap, hesap, çorap.

Ancak kelime sonunda ünlü bulunursa eski konumuna döner:

Örnek: Kitabı, dolabı, kabı, hesabı.

Gerçekte (p) ile biten kelimeler ise değişmezler.

Örnek: sap-sapı, çöp-çöpü, top-topu, tüp-tüpü, küp-küpü, kulp- kulpu, hap-hapı,

Bi Be Ba Bo Bu Bö Bü Bı Bip Bep Bap Bop Bup Böp Büp Bıp Bil Bel Bal Bol Bul
Böl Bül Bıl Bir Ber Bar Bor Bur Bör Bür Bır Bit Bet Bat Bot But Böt Büt Bıt Bis
Bes Bas Bos Bus Bös Büs Bıs

Babasının benekli bıldırcını bitişik bostanda böceklerden bunalarak büzüldü.

C

Dişler birbirine yaklaşık, dil ucu dizlerin ön kenarına yayılmış, alt çene aşağı düşerek çıkar.

Örnek: Cam. caba, cacık, coşkun, cömert, cüce, cümle.

Ci Ce Ca Co Cu Cö Cü Cı Cıp Cep Cap Cop Cup Cöp Cüp Cıp Cık Cek Cak Cok Cuk Cök
Cük Cık Cit Cet Cat Cot Cut Cöt Cüt Cıt

Cambaz Cevat cılız cimri coşkunla cömertliğe cumbada cüret ettiler.

Ç

C harfinden biraz daha sert olarak çıkar. Çıkış biçimi aynıdır.

Çi Çe Ça Ço Çu Çö Çü Çı İç Eç Aç Oç Uç Öç Üç İç Çip çep Çap Çop Çup Çöp Çüp
Çıp Tiç Teç Taç Toç Tuç Töç Tüç Tıç Piç Peç Paç Poç Puç Pöç Puç Püç Pıç Şiç Şeç
Şaç Şoç Şuç Şöç Şuç Şüç Şiç

Çardaklı çeşmedeki çırak, çiçekleri, çorbanın çöreğini ve çuvalları çürüttü.

D

Dilin damağın ön kısmına üst diş köklerine dokunmasıyla çıkarılır.

Örnek: Dam, dal, dar, dış, diş, dadı, dede, deney, demir.

Kelime sonunda (t) olur. Yalnız anlamları ayrı olup söylenişleri benzeyen bir kaç kelimeyi birbirinden ayırmak için (d) olarak yazılır.

Örnek: Ad (isim), at (hayvan), od (ateş), ot (bitki), had (derece), hat (çizgi).

Di De Da Do Du Dö Dü Dı Dip Dep Dap Dop Dup Döp Düp Dıp Dik Dek Dak Dok Duk Dök
Dük Dık Dit Det Dat Dot Dut Döt Düt Dıt Dir Der Dar Dor Dur Dör Dür Dır Diz Dez Daz Doz Duz
Döz Düz Dız

Davulcu dede dışarıklı dikişçiyi dolandırırken dönemecin duvarından düştü.

F

Üst kesici dişler alt dudağın üstüne dokunup açılmasıyla çıkarılır. Dilimizde çoğunlukla kelime başında, pek seyrek olarak da ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Fal, fil, fakat, falaka, falanca, faraş, felek, ferman, fasafiso, federasyon, felâket, felç, fevkalâde, frak, fitre, film, fayans, fötr, fonojenik, futbol, füze

Fil Fel Fal Fol Ful Föl Fül Fıl Fit Fet Fat Fot Fut Föt Füt Fıt Fıp Fep Fap Fop Fup Föp Füp Fıp
Fif Fef Faf Fof Fuf Föf Füf Fıf

Farfara felfelek, fırıl fırıl fileli folluğu fötr fuarında füzenledi.

G

Dil sırtının damağın gerisini, bir de damağın daha ön kısmını kapatmasıyla meydana gelir.

Örnek: Gaga, gagalamak, gam, galiba, gar, garaj, gargara, gazete, gelincik, göçmen, gölge, gönye, görev, güzellik.

(G) ünsüzünün iki çıkış noktası vardır. İnce ünlülerle damağın ön kısmından çıkar.

Örnek: Gâh, gel, gör, git, gûya, güç.

Kalın ünlülerle damağın gerisinden çıkar.

Örnek: Gar, gıcık, gocuk, guguk, gibi.

Gi Ge Ga Go Gu Gö Gü Gı Gik Gek Gak Gok Guk Gök Gük Gık Gıp Gep Gap Gop Gup Göp
Güp Gıp Gif Gef Gaf Gof Guf Göf Guf Gıf Gil Gel Gal Gol Gul Göl Gül Gıl Gir Ger Gar
Gor Gur Gör Gür Gır

Galip Geyvede gır gır giden gocuklu göçmen gururluya güldü.

Ğ

Dilimizde varlığını ancak kendinden evvel gelen ünlünün süresini uzatmakla hissettirir. Kelime başında bulunmaz, iki ünlü arasında ise ikili ünlü meydana getirir.

Örnek: Boğaz-boaz, doğal -doal, yoğurt - yourt Konuşma dilimizde bazen y ve v seslerine döner.

Örnek: Eğer-eyer, diğer-diyer, soğuk-sovuk

H

Bir soluk harfi olup ağızın (kalın a) ünlüsünü çıkardığı durumla meydana gelir.

Örnek: Habbe, haberci, haber, hacamat, hacı, hacıyatmaz, hadde, hademe, hafız, hafif, hafta, hakiki, hakir, hâlbuki, hallaç, hassâs, hece, hımhim, hipnotizma, hokkabaz, hulâsa, hulyalı, hüner, hücum, hücre, hüviyet.

Hi He Ha Ho Hu Hö Hü Hı Hih Heh Hah Hoh Huh Höh Hüh Hıh Hip Hep Hap Hop Hup Hüp
Hüp Hıp Hit Het Hat Hot Hut Höt Hüt Hıt Hil Hel Hal Hol Hul Höl Hül Hıl Hir Her Har Hor
Hur Hör Hür Hır

Habeş hemşire hırkallı hizmetçi hoppa hödüğe hurmaları hürmetle sundu.

J

Dişler birbirine, dil sırtı da katı damağa yaklaşır, havanın dil ortasından sızmasından meydana gelir.

Örnek: Jale, Japon, jandarma, jambon, jelâtin, jeoloji, jeolog, j jest, jilet, jübile, jüri.

Halk arasında (j) ünsüzünün (c) olduğu görülür.

Örnek: Japon-capon, jandarma-candarma, panjur-pancur, jurnalcı-curnalcı,

Ji Je Ja Jo Ju Jö Jü Ji Jij Jej Jaj Joj Juj Jöj Jüj Jij Jir Jer Jar Jor Jur Jör Jür Jır Jil Jel Jal
Jol Jul Jöl Jül Jıl Jip Jep Jap Jop Jup Jöp Jüp Jıp Jis Jes Jas Jos Jus Jös Jüs Jıs

Japon jeolog jiletini jurnaliyle jüriye verdi.

K

Dil sırtının damağın gerisini, bir de damağın daha ön kısmını kapatmasıyla meydana gelir. İnce ünlülerle damağın ön kısmından kalın ünsüzlerle ise arka kısmından çıkar.

Örnek 1: Kel, kir, kör, kâtip kâhya.

Örnek 2: Kaba, kaya, kaçak, kadastro, kadın kadife, kalp, kal.

Ki Ke Ka Ko Ku Kö Kü Kı Kik Kek Kak Kok Kuk Kök Kük kık Kil Kel Kal Kol Kul Köl Kül Kıl
Kir Ker Kar Kor Kur KÖr KÜR Kır Kip Kep Kap Kop Kup Köp Küp Kıp Kit Ket Kat Kot Kut Köt Küt
Kıt

Kara ketenlik külahlı kuş kara kediyi yedi.

Kara kahküllü ketenli kız, kibar komşusuna köprülü koyuda küstü.

L

Dil ucu damağın ön kısmına(lale), bir de daha gerisine(olay) dayanır, hava dilin yanlarını titreterek sızar.
Örnek: lâbirent, lâboratuvar; lâcivert; lâçka, lâdes, lâf, lâkap, lâhana, leylâk, leziz, limon, lise, litografya, liyakat, löca, lödos, lökanta, lokma, lökomotif, lösyon, löş.

Li Le La Lo Lu Lö LÜ Lı Lil Lel Lal Lol Lul Löl Lül Lıl Lir Ler Lar Lor Lur Lör Lür Lır Lip Lep
Lap Lop Lup Löp Lüp Lıp Lit Let Lat Lot Lut Löt Lüt Lıt Lin Len Lan Lon Lun Lön Lün Lın

(L) ünsüzü bazı kelime ortalarında ve sonlarında kaybolur.

Örnek: Nası şey = nasıl şey, kak ordan = kalk ordan.

Adi konuşmada (r) ünsüzünün (l) olduğuna sık rastlanır. Buna (Leleşme) denir.

Önek: Birader-bilâder, Berber-belber, servi - selvi, serbest = selbes, bâri = bâli, diye= diyelek, kerli ferli = kelli felli, zemberek -zembelek, merhem - melhem, terlik = tellik, amerikan = amelikan

Laboratuvarda leblebici, limonlu lokumu lügatiyle lüpetti.

M

Dudakların birleşip açılması ve damağın hafif alçalmasıyla meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Maalesef, macera, maç, madalya, maalmemnuniye, maarif, modern, mücevher, madenî, manzume, müzakere, mütemmim

Mi Me Ma Mo Mu Mö Mü Mı Mip Mep Map Mop Mup Möp Müp Mıp Mir Mer Mar Mor Mur
Mör Mür Mır Mil Mel Mal Mol Mul Mül Mül Mıl Min Men Man Mon Mun Mön Mün Mın Mim Mem
Mam Mom Mum Möm Müm Mım

Muhallebici melankolik Mısırlı Mirza modern mösyöyle Muradiyede müzik dinledi

N

Dilin damağın ön kısmına, diş köklerine dayanıp açılmasıyla meydana gelir: Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Nasır, nadan, nadide, nafaka, nafile, naftalin, nakil, nakit , nal nalbant, namaz, namus, nankör, narin, narkoz, nâsihat, nâzım, nazik, nesir, nezaket, nilüfer, nisan.

Ni Ne Na No Nu Nö Nü Nı Nip Nep Nap Nop Nup Nöp Nüp Nıp Nil Nel Nal Nol Nul Nöl
Nül Nil Nir Ner Nar Nor Nur Nör Nür Nır Nim Nem Nam Nom Num Nöm Nüm Nım Nin Nen
Nan Non Nun Nön Nün Nın

Nakraş nekre nişadırcı, noktadaki nöbetçiyle nutukta nükte yaptı.

P

Dudakların birleşip açılmasıyla ve açılma sırasında dışarıya hava fırlamasıyla meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Paça, paçavra, paket, pala, palamut, panorama, pansiyon, pantolon, papatya, paragraf, paramparça, paraşüt, paratoner, parazit, patinaj, pedagoji, plak, plaka, plan, planör, politika, porselen, porsiyon, program, projeksiyon, protesto, psikoloji.

Pi Pe Pa Po Pu Pö Pü Pı Pip Pep Pap Pop Pup Pöp Püp Pıp Pil Pel Pal Pol Pul Pöl Pül
Pıl Pir Per Par Por Pur Pör Pür Pır Pit Pet Pat Pot Put Pöt Püt Pıt Pis Pas Pos Pus
Pös Püs Pıs

Palavracı peltek pısırik pişkin poturlu porsuk pulcu püskürdü.

R

Dil ucunun yukarıdaki kesici dişlere yakın noktayla meydana getirdiği kapağın bir çok defa açılıp kapanmasıyla meydana gelir. Kelime başında bulunan (R) kolay söylenir. Fakat kelime sonlarındaki (R) ünsüzlerine önem verilmezse anlaşılması güç olur.

Örnek: Rabıta, radyatör, radyografi, rahat, roket, raket, ramazan, randevu raptiye, rol, reçete, rehber, rehin, rejisör, rakip, reklâm, rekor, repertuar, reverans, rezonans, riyakâr, romatizma, rota, rozet, röportaj, rüya.

Ri Re Ra Ro Ru Rö Rü Rı Rır Er Ar Or Ur Ör Ür Ir Rır Rer Rar Ror Rur Rör Rür Rır
Tır Ter Tar Tor Tur Tör Tür Tır Fri Fre Fra Fro Fru Frö Frü Frı Gri Gre Gra Gro Gru
Grö Grü Grı

Radyolu ressam Ramis Rasimin romanıyla röportaj yaptı.

S

Dudaklar açıktır, dilin ucu alt diş köklerine yaklaşır ve hava dilin arasından tonsuz olarak sızar. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur. Örnek: Sap, saat, sabah, sabotaj, saman, servis sıska, seksek senaryo, stüdyo, spiker, smokin, hassas, kasa gibi... Si Se Sa So Su Sö Sü Sı

Sil Sel Sal Sol Sul Söl Sül Sıl Sir Ser Sar Sor Sur Sör Sür Sır Sis Ses Sas Sos Sus
Sös Süs Sıs Siş Seş Saş Soş Suş Söş Suş Sış İsi Ese Asa Oso Usu Ösö Üsü İsi

Sandıklıda sepetleri sıralı simitçi sofrada sökülen sucukları süpürdü.

Sen seni bil sen seni, sen seni bilmezsen, patlatırlar enseni.

Ş

Dişler birbirine, dil sırtı da katı damağa yaklaşır, hava dilin ortasından çıkar.

Örnek: şantaj, şantiye, şafak, şahin, şakşakçı, şimendifer, şimşek, şarapnel, şarjör, şifre, şövale, şüphe, şölen.

Şi Şe Şa Şo Şu Şö Şü Şı Şil Şel Şal Şol Şul Şöl Şül Şıl Şir Şer Şar Şor Şur Şör Şür Şır Şis
Şes Şas Şos Şus Şös Şüs Şıs Şış Şeş Şaş Şoş Şuş Şöş Şüş Şış Şiz Şez Şaz Şoz Şuz Şöz Şüz

Şamlı şemsiyeli şıracı şişko şoför, şölende şurupçuları şüphelendirdi.

T

Dilin damağın ön kısmına diş köklerine dayanıp açılmasıyla meydana gelir: Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Tabak, taban, tabela, tablet, tablo, talih, tarih, tapu, tatil, teklif, tekzip, telefon, teleskop, televizyon, telgraf, temenni, tempo, temsil, tentene, tepki, terlik, termos, testere, transatlantik, transformatör, trapez, titiz, tiyatro, tren, tribün, turp, turnike, tünel.

Ti Te Ta To Tu Tö Tü Tı Tik Tek Tak Tok Tuk Tök Tük Tık Tir Ter Tar Tor Tur Tör Tür Tır
Tit Tet Tat Tot Tut Töt Tüt Tıt Tis Tes Tas Tos Tus Tös Tüs Tıs Tiş Teş Taş Toş Tuş
Töş Tüş Tiş

Tatar tepsici tıknaz titiz Tosun tömbekici tulumbacıyla tütün tüttürdü.

V

Üst kesici dişler alt dudağın üstüne dokunur. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Vade, vadi, vagon, vahşi, vakit, vantilâtör, vapur, varil, varis, vasiyet, velvele, vergi, vestiyer, vesvese,

Vi Ve Va Vo Vu Vö Vü Vı Viv Vev Vav Vov Vuv Vöv Vüv Vıv Vil Vel Val Vol Vul Völ
Vül Vıl Vir Ver Var Vor Vur Vör Vür Vir Vis Ves Vas Vos Vus Vös Vüs Vıs Viş Veş Vaş
Voş Vuş Vöş Vüş Viş

Varlıklı Veli vırvırcı vikontla voyvoda vuruşunda vücutlandılar.

Y

Dil ortasıyla ön damak arasından çıkar. Dilimizde kelime başında ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Yaba, yaban, yağmur, yalan, yamyam, yankı, yan, yarış, yaz, yaş, yangın, yayan, toy, çay.

Yi Ye Ya Yo Yu Yö Yü Yı Yiy Yey Yay Yoy Yuy Yöy Yüy Yıy Yıl Yel Yal Yol Yul Yöl Yül
Yıl Yir Yer Yar Yor Yur Yör Yür Yır Yis Yes Yas Yos Yus Yös Yüs Yıs Yiz Yez Yaz Yoz
Yuz Yöz Yüz Yız

Yalvaçlı yelpazeli yıldız yirmi yoksul yörükle yumurtalarını yükledi.

Z

Dilin ucu alt diş köklerine yaklaşır, hava dilin arasından tonlu olarak çıkar. Kelimelerin başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek; Zafer, zahire, zahmet, zakkum, zalim, zaman, zambak, zamk, zar, zarar, zarf, zemzem, zenci, zerdali,

Zi Ze Za Zo Zu Zö Zü Zı Zip Zep Zap Zop Zup Zöp Züp Zıp Zil Zel Zal Zol Zul Zöl Zül
Zıl Zir Zer Zar Zor Zur Zör Zür Zır İzi Eze Aza Ozo Uzu Özö Üzü İzi Zış Zeş Zaş Zoş
Zuş Zöş Züş Zış

Zambakçı zevzek zirzop, zorba zurnacıyla zelzelede züğürtledi.